

**ЦЕНИ И
ЦЕНООБРАЗУВАНЕ
В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО**

доц. Жасмин Караджа, дм

- **Цена** е паричният израз на стойността на дадена стока или услуга. Тя се определя от предлагането и търсенето на пазара. **Фактори**, които влияят на ценообразуването са конкуренция, загуби, печалби и намесата на правителството.

Възгледи за цената в общата икономическа теория

Успоредно с икономическото развитие са се променяли и възгледите за цените и тяхната роля в икономиката.

Съществуват две основни теоретични концепции за цените.

Според трудовата теория и закона за стойността **цената е паричен израз на стойността**. Стоките и услугите са продукти на труда като разход на физическа и умствена енергия. Според закона за стойността, стойността на дадена стока се измерва със съдържащия се в ней обществено необходим разход на труд, а размяната на стоките се основава на тяхната стойност.

Теоретиците на класическата икономическа школа (А. Смит, Д. Рикардо) считат, че цената се определя от издръжката на производството с добавена към нея печалба. Марксистката школа приема това определение, като въвежда понятието “средни обществено необходими разходи на труд”. Представителите на неокласическата икономическа школа (А. Маршал, К. Менгер, Л. Валрес и др.) развиват възгледа, че цената се формира в резултат от взаимодействието на пазарните сили. *Под пазарна цена се разбира споразумение между продавач и купувач.* В условията на съвършена конкуренция пазарната цена се изравнява с пределните разходи.

Според теорията за пределната полезност **цената, фактически заплатена за дадена стока или услуга, отразява полезността, произтичаща от нейното придобиване.** Субективната оценка за полезността на даден продукт или услуга е решаваща за определянето на цената. При всеки акт на покупко-продажба има размяна на еквиваленти. Каквато и цена да заплати купувачът за дадена стока, това е точно цената, която тя „заслужава“. Следователно субективната оценка на купувача и продавача за полезността на стоката или услугата е нейната цена. *Пределната полезност се определя от съотношението между търсенето и предлагането.*

- Пазарната цена се движи съобразно с тенденцията да уравнива конфликтните сили на търсенето и предлагането. Когато количеството, предлагано от производителите, е само приблизително равно на количеството, търсено от консуматорите, ще съществува тенденция пазарната цена да се изменя, докато не бъде постигнато равновесие.
- В съвременния свят твърде рядко се срещат модели на съвършена конкуренция, преобладават форми на нелоялна конкуренция – олигополни структури, монополи и др. Те формират цени по-високи от пределните. Ето защо се появява необходимостта от държавно регулиране на цените.

- Не трябва да се смесва държавното регулиране на цените в пазарната икономика с централизираното ценообразуване в плановото стопанство. При пазарната икономика държавата се намесва по *косвен* път в ценообразуването. Пряка намеса е допустима само в случаите , касаещи цените на блага, задоволяващи жизненоважни потребности на обществото. Косвеното държавно регулиране има за цел да изправи пазарните дефекти, да уравни състоянието на пазара и да подобри благополучието на обществото. При приемане на неправилни и несъобразени с пазара регулативни мерки може да се постигнат големи “непазарни дефекти”. Ето защо всеки опит за регулация трябва да се оценява много прецизно преди да се предприеме.

Основните функции на цената в условията на пазарно стопанство са:

- измервателна (съотношение разходи – резултати);
- балансираща търсенето и предлагането;
- възпроизводствена – приходите от цените на продадените стоки и услуги служат за компенсирание на вложените разходи за производство, за разширяване на производството и други цели.

Системата на цените има много функционално значение – измеримост, разменна стойност, разпределение на стоки, услуги и капитали, стимулиране на производството и регулиране на пазара – на търсенето и предлагането.

Ценообразуващи фактори:

- фактори, определящи величината на разходите (стойностнообразуващи фактори):
 - работна сила;
 - стойност на средствата на труда;
 - стойност на предметите на труда;
 - производителност на труда;
 - местоположение на производството и потреблението на стоките и услугите.
- фактори, отклоняващи цената от стойността й:

**Ефект на трите “К”
/cost-customer-competition/**

конкуренция

търсене

разходи

ОСОБЕНОСТИ НА ЦЕНИТЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

- 1. Дисфункции на цените поради провала на свободния пазар в здравния сектор.** Цената може да бъде по-висока от реалната поради монополната сила на лекаря, поради неинформираността на пациента. От друга страна някои изследвания или процедури са толкова скъпоструващи, че не могат да се възпроизвеждат от определената за тях цена.
- 2. Преобладават квазипазарни цени на здравните услуги.**
- 3. Приложение на непазарни цени.** Могат да бъдат под формата на потребителски такси, административни цени.

ОСОБЕНОСТИ НА ЦЕНИТЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4. **Цената се заплаща изцяло или частично от трето звено** (обществен, фирмен бюджет, здравноосигурителен фонд).
5. **Споделяне на цената или стойността с пациента (cost sharing) за постигане на следните цели:**
 - възпитаване на отговорност към собственото здраве;
 - осъзнаване и оценяване на високата стойност на здравното обслужване;
 - регулиране на потреблението.

Пациентът може да участва по няколко начина в плащането на цената:

- **предварително плащане / приспадане (deduction)**
- **съвместно плащане (co-payment)** – фиксирана сума, която се плаща при получаването на определена услуга
- **съвместно осигуряване (coinsurance)** – част / процент от стойността на консумираната услуга.

ОСОБЕНОСТИ НА РЕГУЛИРАНЕТО НА ЦЕНИТЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Доминира пряко държавно регулиране, съобразено с пазара, поради следните причини:

- **от страна на предлагането** – монополната сила на медицинското съсловие, несъвършени пазарни структури и отношения, производство на здравни услуги с външни ефекти.
- **от страна на търсенето** – първичен характер на здравните потребности, нееластично търсене от цените, неинформираност за полезността от услугата.

По-важни причини за държавна намеса в ценообразуването:

- **водеща роля на медицинското съсловие на пазара,** която води до неоправдано високи цени (налага се намеса на регулиращи институции и приемане на пределни цени);
- **здравните стоки и услуги задоволяват потребности от жизнено значение в повечето случаи;**
- **пациентът не разполага с достатъчно информация за стойността и полезността на необходимото му здравно обслужване,** което може да доведе до занижаване на пазарната цена под равнището на производствените разходи. Фиксираните цени гарантират възвръщаемостта на здравните ресурси.
- **наличието на здравни услуги с външни ефекти** (Работодателят разполага с по-здрава работна сила).

Форми на пряко държавно регулиране на цените:

- Определяне на фиксирани или пределни цени на стоки и услуги
- Определяне на правила и нормативи за образуване на цените, включително и за калкулиране на разходите за производство и реализация.
- Въвеждане на временна забрана до шест месеца за изменение на цените на определени стоки и услуги.

Съсловно и здравноосигурително регулиране.

- **Регулирането на цените от съсловните организации се осъществява чрез делегирано от държавата право да представляват пазарната сила на предлагането на здравни услуги.**
- **Регулирането на цените от здравноосигурителните институции се осъществява чрез участието им от името на осигурените лица, като пазарна сила на търсенето в процеса на договарянето на пазарните цени на здравните услуги и стоки.**

Здравноосигурителните институции изпълняват следните функции по регулиране на цените:

- предлагане на модели за заплащане на изпълнителите на здравни услуги;
- участие в процеса на договаряне на цените;
- ценообразуването и ценовите условия със съсловните организации и здравните структури, желаещи да сключат договори;
- контрол върху цените.

ВИДОВЕ ЦЕНИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

1. Според обекта на ценообразуване:

- цени на производствени фактори – медикаменти, консумативи, медицинска апаратура, труд на заетите в здравеопазването и др.;
- цени на здравните услуги;
- цени на помощно-стопански услуги
- цени на здравно осигуряване или на здравни застраховки.

2. Според степента на външна намеса:

- свободни цени, които са пазарно образувани;
- пределни цени, регулирани от държавата (напр. лекарства);
- фиксирани цени (напр. на кръвните продукти, за лечение на чужди граждани).

ВИДОВЕ ЦЕНИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

3. Според това кой определя цената:

- цени, определени от медицинските специалисти;
- цени по договаряне;
- административно определени цени.

4. Според това кой плаща:

- цени, платени от пациентите;
- цени, платени от трето звено;
- здравни услуги, платени от работодателя.

МЕТОДИ НА ЦЕНООБРАЗУВАНЕ

- **Разходни методи** – не са типични за пазарната икономика. При тях цената се определя като сума от разходите за производство и определен процент печалба. Предимства: лесен контрол над съставните части на цената, възможност за съобразяване с инфлацията. Недостатък: разминаване с изискванията на пазара.

МЕТОДИ НА ЦЕНООБРАЗУВАНЕ

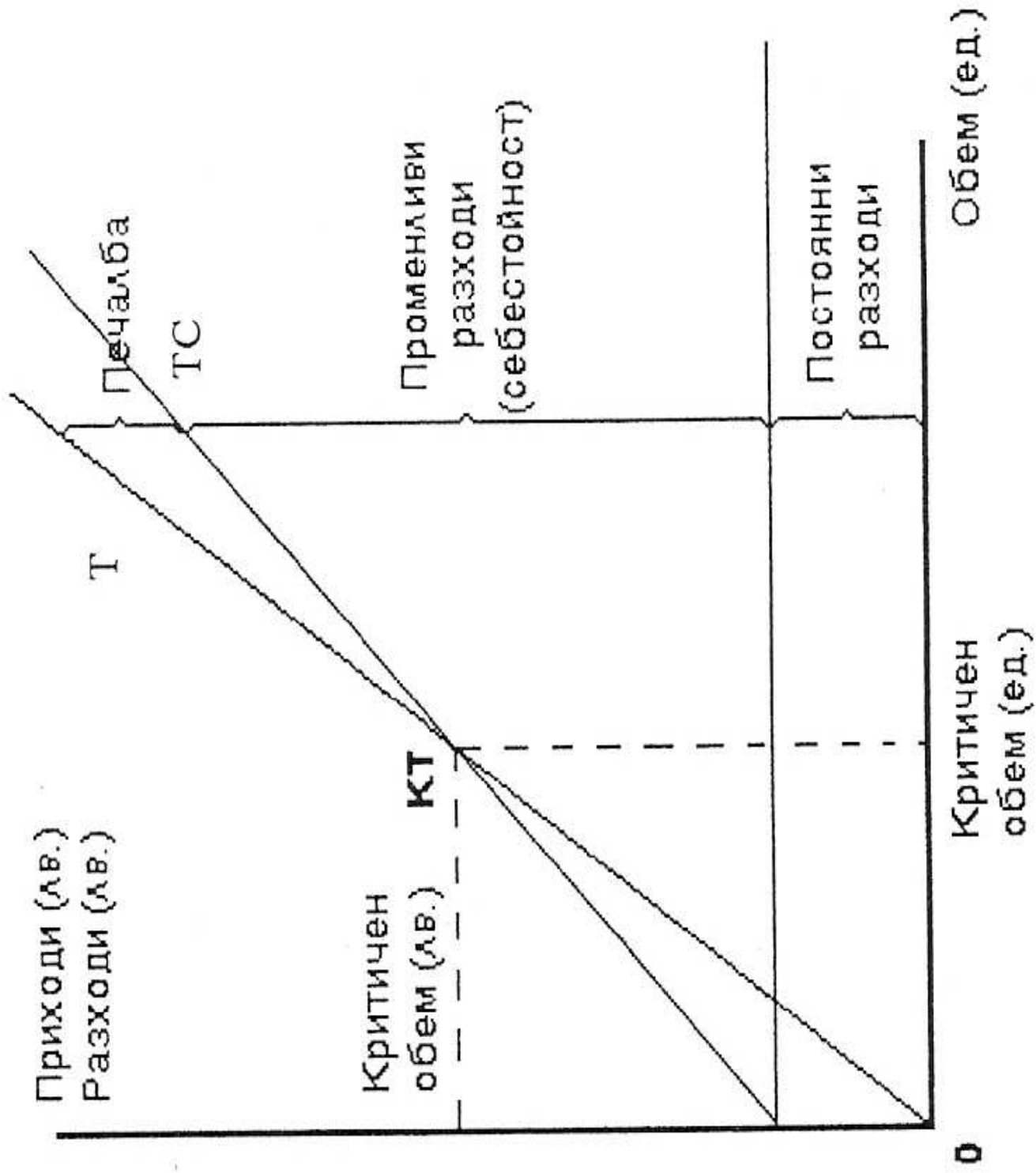
- **Калкулативен метод на пълните разходи.**
- **Метод на преките разходи.**
- **Аналитичен метод на критичната точка.**

Метод на средните разходи (Average-cost pricing)

Това е най простият и най-практикуваният калкулативен метод, но същевременно е и най-рискованият. Той се основава на използването на данни от минали години и заради това може да се получи значително разминаване на оценките с пазарната действителност.

Средните разходи за единица услуга се определят чрез разделяне на общите разходи на общото количество продадени услуги. Средните постоянни разходи се изчисляват чрез разделяне на общите постоянни разходи на общото количество услуги. Средните променливи разходи са частното от общите променливи разходи и общото количество услуги.

Метод на променливите (или преките) разходи (variable cost pricing/direct cost pricing) - икономически по-издържан. Достоинствата му са, че взема под внимание условията на реализация, като изхожда от вероятните продажни цени и прави разграничение между променливите и постоянните разходи. Процедурата на ценообразуването започва с оценка на вероятния обем на продажбите при различни предполагаеми цени. Това означава че мениджърът трябва да познава кривата на търсенето на своята продукция (т.е. как се променят продажбите и при промяна на цените) и да изхожда от състоянието и развитието на пазара. Така той ще може да определи ценовия интервал, в който е най-добре да се движат цените.

Пазарни методи.

Те са най-адекватни на пазарното стопанство.
Приложими са в общественения и частния сектор.

Методи, отчитащи цените на конкурентите
(използват се при формиране цени на лекарства, на частни медицински услуги)

- 1. Сравнително-аналитичен метод**
- 2. Метод на относителните цени.**

Сравнително-аналитичен метод

- при него се избира продукт-аналог, като цената на новия продукт се формира в такава пропорция с цената на аналога, която отговаря на пропорцията в параметрите на качеството на новия продукт спрямо аналога. Намира приложение при определяне на цени за луксозно настаняване на пациенти в обществени здравни заведения.

Метод на относителните цени.

Известен е и с наименованието “точкова система”. Изравява се в следното:

- изразяване на относителната сложност на отделните здравни услуги в брой точки спрямо най-простата единица здравна услуга чрез експертна оценка;
- определяне на цена на една точка.

Този метод може да се прилага все по-широко в условията на задължително здравно осигуряване.

ВИДОВЕ ТАКСИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

- Таксите са част от публичната финансова система, за разлика от цените, които са обект на частно потребление от извършителите на услуги. Таксите обикновено не са обвързани с производствените разходи или с пазарните сили, могат да не покриват пълната стойност на таксуваните стоки и услуги. Те се определят като фиксирани суми или като процент от определена стойност на стока или услуга.

Таксите изпълняват редица функции, породени от принадлежността им към системата на публичните финанси:

- **фискална функция** – служи за осигуряване на необходимите на държавата, респ. общината, организацията средства за финансиране на изпълняваните от нея функции и задачи. От 1999 г. е засилен процесът на преотстъпване на приходите от такси на съответните организации, които ги събират.
- **регулативна функция**- играят ролята на ценови заместител и регулатор на потреблението;
- **разпределителна функция** – влияят върху разпределението и преразпределението на доходите на потребителите.

Видове такси:

Държавни такси.

Местни такси.

**Такси за заплащане на медицинска
помощ по избор от пациента и за
платени здравни услуги.**

Таксите – нормативно определени
величини.